

ԱՄՆԸ. Տ. ԿԻՐԵՂ Ծ. ՎՐԴ. ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ
ԸՆՏՐԵԱԼ-ՊԱՏՐԻԱՐԲ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍԻ ԱՌԱՔ. Ս. ԱՅՈՌԻՆ

(Կենսագրական)

Նորին Ամեն. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. ծնած է ի Նոր-Ջուղա (Պարսկաստան) 1894 Յունուար 6-ին եւ մկրտուած 15-ին Ս. Դրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ աւագանին մէջ, ձեռամբ իր հօրաբըրջ ամուսնոյն Տէր Հմայեակ Քհնյ. Մինասեանի եւ կուլուած Տիգրան: Վեցերորդ զաւակն է Նոր-Ջուղայեցի Տէր Մաշտոց Աւագ Քհնյ. Իսրայէլեանի եւ Տիրուհի Մէրջանի, ծնեալ Ռաչանեան, երկուքն ալ այժմ հանգուցեալ:

Ունեցած է հինգ քոյրեր եւ մէկ եղբայր — Մարթա, Մարիամ, Ղազարոս, Դշուոյ, Եղիսաբեթ եւ Տիգրանուհի, բոլորն ալ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր, բացի Եղիսաբեթէն որ երկարամեալ ուսուցչական պաշտօնավարութենէն յետոյ ի Կալկաթա եւ ի Նոր-Ջուղա Մարկաւագուհի ձեռնադրուած է Ատրպատականի Թեմակալ Գերաշնորհ Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Մէլիքթանզեանի ձեռքով եւ այժմ կը կառավարէ Նոր-Ջուղայի Ս. Կատարինեան երեքուկէս դարեան կուսանաց վանքը:

Տիրամայր Մեքչան

Բաւ. Նոյիսաբեր Մալապեհ

Հայրը, Տէր Մաշտոց, ձեռնադրուած է 1886-ին եւ 49 տարի քահանայադործելէ վերջ կնքած է իր մահկանացուն 1937-ին 83 տարեկան հասակին եւ Թաղուած իր Տիրուհւոյն քով, Նոր-Ջուղայի գերեզմանատան մէջ:

Հոգեւոր Տէր Հայրը պաշտօնավարած է ի Նոր-Ջուղա, ի Թէհրան եւ ի Հնդկաստան՝ Պոմպէյ, Մադրաս, Կալկաթա եւ Ռանգուն քաղաքներուն մէջ: Իւրաքանչիւր տեղ տան՝ Պոմպէյ, Մադրաս, Կալկաթա եւ Ռանգուն քաղաքներուն կառավարած է Նոր-Ջուղա 3-4 տարիներու թեմական շրջաններով: Վերջին տարիներուն կառավարած է Նոր-Ջուղայի Ս. Ամինափրկեան վանքը, իրենց իրանա - Հնդկաստանի Առաջնորդական Փոխադայի Ս. Ամինափրկեան վանքը, իրենց իրանա - Հնդկաստանի Առաջնորդական Փոխադայի Ս. Ամինափրկեան վանքը, իրենց իրանա - Հնդկաստանի Առաջնորդական Փոխադայի Ս. Ամինափրկեան վանքը, իրենց իրանա - Հնդկաստանի Առաջնորդական Փոխադայի Ս. Ամինափրկեան վանքը:

Թեան արժանացած: Ստացած է ծաղկեայ փիլոն կրելու արտօնութիւն՝ 1908-ին. Աւագ-
երէցութիւն եւ լանջախաչ՝ 1933-ին. Հայրապետական մասնաւոր գնահատութեան կոն-
դակներ Ս. Էջմիածնէն՝ 1936-ին եւ 1937-ին:

Նորին Ամեն. իր նախնական կրթութիւնը ստացած է յաջորդաբար Նոր-Ջուղայի
Ս. Կատարինեան, Գէորգ Գանանեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու մէջ 1900 - 1907:

1907-ին կը ղրկուի Մարաս, հօր մօտ, եւ կը շարունակէ իր ուսումը St. Joseph
եւրոպական վարժարանին մէջ: 1908-ին հօր հետ կը տեղափոխուի Կալվաթա եւ կը
մտնէ տեղւոյն Հայոց Մարգասիրական ձեմարանը իրբեւ գիշերօթիկ աշակերտ:

1911-ին Գէորգ Թուրեանի տեսչութեան օրով կ'աւարտէ ձեմարանի ընթացքը եւ
նոյն տարւոյն մէջ Կալվաթայի Համալսարանի Matriculation քննութեան մէջ յաջողութեամբ
ծնօր կը բերէ Համալսարանի Վկայականը: Գէորգ Թուրեան որ իր երիտասարդութեան
երուսաղէմի ժառանգաւորացին աշակերտած՝ դասընկեր եղած Հոգեւոյս Մեսրոպ Ս.
Պատրիարքի, ձեմարանի աշակերտութեան յաճախ կը պատմէ եղբր նաեւ իր երու-
սաղէմի կեանքէն, եւ այն օրերէն իսկ Նորին Ամենապատուութեան մէջ կը ծնի Հայ
երուսաղէմի մէջը: Թուրեան կը խոստանայ իրեն ուխտագնացութեան առաջնորդել
1911-ի Համալսարանի քննութեան մէջ յաջող հանդիսացող միւս աշակերտներու հետ,
սակայն ղէպի Եւրոպա կատարած ճամբորդութեան՝ ինչպէս նաեւ տեղայն դժուա-
րութիւններու պատճառաւ լիբազործը իր խոստումը: Գէորգ Թուրեան Եւրոպայի ճամ-
բորդութենէն յետոյ կ'անցնի Կ. Պոլիս եւ հոն ձեռնադրուելով վարդապետական աստի-
ճանով Տրապիզոնի Առաջնորդ կ'ընտրուի: 1915-ի Արեւմտահայոց տարագրութեան ա-
տեն իր հօտին հետ ղէպի Կարին կը քշուի եւ կը նահատակուի: Նորին Ամենապատու-
թիւն իր հօրը հաճութեամբ 1911-ին Կալվաթայի Bishop's College կը մտնէ Աստուածա-
բանական Դասընթացքի հետեւելու: Իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր զար-
գացման համար կը հետեւի նախ Համալսարանի Intermediate Arts-ի բարձրագոյն դասըն-
թացքին եւ կ'աւարտէ գայն: Այնուհետեւ կը պատրաստուի սարկաւազական ձեռնա-
դրութեան համար օգտուի կարենայու Bishop's College-ի կանոնական մասնաւոր տրա-
մադրութիւններէն: Այդ օրերուն սակայն վրայ կը հասնի 1914-ի Մեծ Պատերազմը եւ
կը խափանէ իր ծրագիրը:

Բայց, շուտով Կալվաթայի Մարգասիրական ձեմարանի Հոգաբարձութեան կողմէ
ուսուցչութեան կը հրաւիրուի եւ կը ստանձնէ այդ պաշտօնը, յարմար ժամանակներու
վերապահելով իր կեանքի բուն նպատակին իրագործումը:

Գէորգ Թուրեանի մեկնումէն յետոյ, ձեմարանը իր մօտ 160 գիշերօթիկ ուսանող-
ներով, առանց տեսի մնացած, անտէրունջ շրջան մը կը բոլորէր: Օգտագործելով Հընդ-
կաստանի գիշերօթիկ վարժարանական կեանքի իր լայն փորձառութիւնը՝ միւս միակ
մնայուն հայ ուսուցչի հետ համագործակցաբար՝ կը յաջողի վերահաստատել ձեմարանի
ներքին խաղաղ կեանքը, Հոգաբարձութեան գործօն անդամ Պր. Դաւիթ Դաւթեանի
հովանաւորութեամբ: Կը կանոնաւորուին դասաւանդութիւնները, եւ կը վերակենդա-
նացուին Թուրեան շրջանի ուսանողական հաւաքովիներն ու հանդէսները: Մեծ կա-
րեւորութիւն կ'ընծայուի նոյնպէս Օր. Էմի Աբգարի հոգեւոր երաժշտութեան աշխա-
տանքներուն, ապահովելով պահանջուած պայմանները: Կազմակերպուած խաղերու եւ
մրցումներու մէջ ձեմարանի աւանդական համբաւն ու դիրքը կը վերականգնուի: Ձին-
ուորական Կամաւորական գունդը եւ Սկաւտական խումբը դարձեալ փայլուն յաջողու-
թիւններ կ'ունենան եւ կը գնահատուին Կալվաթայի Կամաւորական եւ Սկաւտական
Կեդրոնական Կազմակերպութեանց Վարչութեանց կողմէ: Իր թելադրութեամբ, Պր.
Դաւթեան դառն փորձառութիւններէ յետոյ, Տեսչութեան պաշտօնակատար կը նշանա-
կէ, օտար աւագ ուսուցիչներու մէջ ամենէն վստահելի եւ փորձառու Համալսարանա-
կան, Պր. Մօրիմօս եւ այդ կերպով ուսուցչական մարմնին ուսումնական եւ դաստիա-
րակչական աշխատանքերը կը մտնեն իրենց քնակներն արդիւնաւոր ընթացքին մէ-
ջ: ձեմարանի մէջ Նորին Ամեն. աւանդած է Հայերէն, Անգլերէն, Կրօնագիտութիւն, Ու-
սողութիւն, Գիտութիւն, Պատմութիւն եւ Աշխարհագրութիւն:

1923 Յուլիս 10-ին Աբղեղայ կը ձեռնադրուի՝ ձեռամբ Ամեն. Դուրեան Ս. Պատրիարքի՝ Ս. Յակոբայ Տաճարին մէջ, Մամբրէ Եպս. Գալֆայեանի հետ՝ այժմ ի Գալիֆօրնիա եւ կը կոչուի Կիւրեղ:

1924-ի Յուլիսին կը կարգուի Փոխ-Տեսուչ Ժառ. Վարժարանի եւ Ազգային Երկսեռ Նախակրթարանի. 1925-ի Մայիսին կը նշանակուի Տեսուչ՝ Զեռագրաց Մատենադարանի. 1926-ի Նոյեմբերին Վարդապետական մասնաւոր գաւազանի աստիճան կը ստանայ Հոգեւոյս Տ. Մեսրոպ Սրբազանէն եւ լանջախաչով եւ ծաղկեայ փիլոնով կը պատուուի Դուրեան Պատրիարքէն:

1929-ի Օգոստոսին կ'ընտրուի անդամ Տնօրէն Ժողովոյ եւ կը շարունակէ մինչեւ 1932. 1930-ի Մայիսին կը կարգուի միանգամայն Տեսուչ Ժառ. Վարժարանի եւ Ընծայարարի եւ Սրբոց Թարգմանչաց Ազգ. Երկսեռ Նախակրթարանի: Առաջինը կը վարէ մինչեւ 1932 Հոկտեմբեր, իսկ երկրորդը մինչեւ 1939 Հոկտեմբեր:

Հոգեւոյս Տ. Թորգոմ Սրբազանի Պատրիարք ընտրուելուն առթիւ 1931-ի Հոկտեմբերին Գահիրէ գացող Հրաւիրակ Յանձնախումբին անդամներէն մին կ'ըլլայ:

1932-ի Հոկտեմբերին կը նշանակուի Մատենադարանապետ Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի, պաշտօն մը որ Գրչագրաց Մատենադարանապետութեան հետ միասին կը վարէ մինչեւ 1939:

Տ. Մաւեսոց Աւագ Քննչ.

Տ. Կիւրեղ Վրդ.

1933-ի Օգոստոսին անդամ կը նշանակուի Ս. Աթոռոյ Գանձատան Յանձնախումբին:

1939 Ապրիլին Հոգեւոյս Մեսրոպ Պատրիարքի Պատրիարքական ընտրութեան ատեն հնգանուն ցանկին մէջ կ'անցնի 30 ծայնով գրաւելով երկրորդ տեղը: Նոյն տարուան Մայիսին կ'ընտրուի Լուսարարապետ: Յուլիսին Հոգեւոյս Ս. Պատրիարքէն կը ստանայ Ծայրագոյն Վարդապետական Աստիճան: 1941-ի Փետրուարին Միաբանական Ընդհ. Ժողովը 28 քուէով Նախկողոպտութեան Աստիճանի արժանաւորութեան որոշում կուտայ եւ Հոգեւոյս Ս. Պատրիարքէն կ'ընդունի Նախկողոպտական Վկայականը: — Նոյն տարուան Ապրիլին Ս. Էջմիածին կ'ուղևորի իրրեւ Ս. Աթոռոյ Պատուիրակ մասնակցելու կաթողիկոսական ընտրութեան եւ Նախկողոպտ ձեռնադրուելու:

1944-ի Յուլիսին Հոգեւոյս Տ. Մեսրոպ Ս. Պատրիարքի մահէն վերջ միաձայնութեամբ Տեղապահ կ'ընտրուի Միաբանական Ընդհ. Ժողովի կողմէ, իսկ Հոկտեմբերին՝ Պատրիարք, ծայնելու բացարձակ առաւելութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի իր կենսագրութենէն Նորին Ամենապատուութիւնը անդու

աշխատող մը եղած է իր ուսանողական գրասեղանէն սկսեալ՝ երեսուն տարիներ շարունակ :

Գահիրէի մէջ ցայսօր վայելած սէրն ու յարգանքը ազգային պաշտօնական շրջանակներուն եւ ժողովուրդի մէջ, ցոյց կուտան թէ որչափ համակրութիւն կրցած էր շահիլ իր երեք տարիներու պաշտօնավարութեամբ Գալուստեան Վարժարանի եւ Առաջնորդարանի մէջ: Ինչ ալ որ մոռցուի կարելի պիտի չլլայ մոռնալ Գահիրէի Հայութեան 1919-ի արհաւիրքից օրերուն մէջ կատարած իր փրկարար դերը եւ մանաւանդ այն դժոխային օրին՝ երբ ոչ ոք, ժողովական կամ Առաջնորդարանի պաշտօնեայ, կը համարձակէր իր տունէն Պէն-էլ-Սուրէնի Առաջնորդարանը գալ լսելու հայ կիներու աղիողորմ ճիւղն ու զարհուրելի նկարագրութիւնները, որոնք կը պատկերացնէին իրենց սիրելիներու հաւաւոր մահերը եւ օգնութիւն կ'աղերսէին Առաջ. Փոխանորդ՝ Ժերուին Տէր Աւետիսէն, որ սարսափահար՝ միայն կ'արտասուէր :

Նորին Ամենապատուութիւն ժողովական ոեւէ կարգադրութենէն յոյս կտրած՝ Կ'որոշէ Բարձր Գումիսէր General Allenbyին ներկայացնել կացութիւնը իր մանրամասնութիւններով եւ յանուն Առաջնորդարանի խնդրել Նորին Վսեմութեան պաշտպանութիւնը : Աղերսագիրը կը պատրաստէ Փոխանորդի ստորագրութեամբ: Ձայն մինչեւ Գասը-էլ-Նիլ ապահով տեղ հասցնելու համար, ժողովուրդը կը խնդրէ Փոխանորդէն որ անձամբ տանի քանի որ աշխարհական տարազով ոեւէ հայ պիտի չկրնար Մուսկիէն անցիլ անվտանգ եւ յետոյ այդ կերպով աւելի շեշտուած կ'ըլլար ինչդոյն ստիպողականութիւնը : Փոխանորդ չօր այդ առթիւ զգացած դժուարութիւնները կը բառնայ Ն. Ամենապատուութիւնը իր երթումը յանձնառութեամբ : Ն. Ամենապատուութեան խնդրանքով Բարձր Գումիսէրը կը հաճի անձամբ ընդունիլ Փոխանորդը եւ աղերսագիրը կարդալով պատեհութիւն կուտայ անոր բերանացի բացատրութիւններ ալ տալու եւ կը խոստանայ կարելի ընել : Այս կերպ շնորհիւ Նորին Ամենապատուութեան կը փարատի ժողովուրդի գլխուն կախումը վտանգը :

Եզրկալտօսի Առաջնորդարանը անցեալ Մեծ Պատերազմին եւ Ձինադազարին յաջորդող քանի տարիներուն ոչ միայն Մերձաւոր Արեւելքի, այլ եւ ամբողջ Սփիւսքի ազգային աշխատանքներու կեդրոն դարձած էր : Ընդարձակ յարաբերութիւն ունէր քաղաքական եւ զինուորական իշխանութեանց հետ, հայ գերիներու ազատագրման, հայ գաղթականներու ներգաղթի, եւ անցագրային եւ այլ յանձնառութիւններ, երաշխաւորութեան եւ միջնորդանութեան խնդիրներ՝ զոր կը վարէր անգլերէնով : Առաջնորդարանը կ'ընդունէր նաեւ հայազգի բարձրաստիճանի հիւրեր, Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողիկոսը, Պր. Սատիսեան, Ջօր. Անդրանիկ, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան հերոսը եւ ուրիշներ : Այս բոլորին մէջ Ն. Ամենապատուութիւնը կ'ունենայ իր աշխատանքի մեծ բաժինը, իրուի յազօրդ տալով իր ազգասիրութեան : Իր իսկ վկայութեամբ եթէ գտած լլլար այդ հրատապ առաքաղճը, երբ տարի առաջ եկած պիտի ըլլար Երուսաղէմ :

Վերջապէս կուգայ Երուսաղէմ 1921-ին իր կոչումին տիրանալու եւ ուխտելու՝ Ժառանգել Ս. Աթոռին մինչեւ իր կեանքին վախճանը : — Երեք Հոգեւոյս Ս. Պատրիարքներու օրով իր վարած պաշտօններուն շարքը ցոյց կուտայ թէ ինչ վստահութիւն վայելած է ան եւ որչափ զնահատուած իր ծառայութեանց մէջ : Իրեն ուսուցիչ, Փոխ-Տեսուչ եւ Տեսուչ, Երուսաղէմի երկու կրթական հաստատութեանց, իր ջանքերը ունեցած են միայն եւ բարերար արդիւնքներ : Ժառ. Վարժարանին բերած է ներքին կարգաւորութիւն, եւ ուսումնական աշխատութեանց կանոնաւորութիւն : Իր նախաձեռնութեամբ Վարժարանը առաջին անգամ կ'ունենայ իր Laboratoire-ն, լսարանը՝ մասնարգական կանոնաւոր հաւաքոյթիներով, իր բաւարար խաղավայրը՝ մարզական արդիական գործիքներով, ներկայացուցիչներու շարժական բնիւ, երաժշտական գործիքները, սրբազան նկարչութեան գեղարուեստի դասը, հիւանդանոց-ապարքիւնարանը իր ղեկարարով :

Հոգ. Դուրեան Պատրիարքի օրով Ընծայարանի կազմակերպութեան եւ վարչութեան մէջ ունեցած է լայն բաժին, ու իր Տեսչական պաշտօնի լրումին յաջորդին փոխանցած է Ընծայարանը՝ տասներկու սարկաւազներով : Քսաներեք տարիներու կրթա-

կան աշխատութեանց ընթացքին աւանդած է՝ Կրօնագիտութիւն, Գրաբար, Ուսողութիւն, Բնագիտութիւն, Ընդհ. Ազգաց Պատմութիւն, Տիեզերագիտութիւն, Աշխարհագրութիւն եւ Անգլերէն, Հին եւ Նոր Կտակարանաց Պատմութիւն, Ներածութիւն Սուրբ Գրոց, Տրամաբանութիւն, Կրօնից Պատմութիւն, Հոգեւոր եւ Հոգեւորական Աստուածաբանութիւն:

Ներկայ Միաբանութեան 39-ը անգամներէն 31-ը իր աշակերտները եղած են:

Սրբոց Թարգմանաց երկսեռ Վարժարանի ուսուցիչ, Փոխ-Տեսուչ եւ Տեսուչ եղած է յաջորդաբար եւ շարունակաբար 18 տարի: Նոր շէնքի կառուցուելէն վերջ վարժարանը իրեն կը պարտի Մանկապարտէզի եւ Նախակրթարանի ամբողջ կազմակերպութիւնը իր բոլոր ներքին կարգաւորարարով: Իր ջանքերով Նախակրթարանի ուսումնական մակարդակը բարձրացաւ Պաղեստինի Պետական եւ այլ եւրոպական Նախակրթարաններու աստիճանին: Իր Տեսչութեան շրջանին Նախակրթարանը ունեցած է 112 երկսեռ շրջանաւարտներ: Դարձեալ, շնորհիւ իր ջանքերով Պաղեստինի Պետական Կրթական Վարչութիւնը Համալսարանական Բարձրագոյն Քննութեան ծրագրին մէջ ընդունած է Գրաբար եւ Աշխարհաբար Հայերէնը Matriculation-էն մինչեւ B. A.:

Իբրեւ Մատենադարանապետ Ձեռագրած եւ Տպագրուած Մատենադարաններու՝ Նորին Ամենապատուութիւնը ունի իր աշխատութեան բացառիկ բաժինը: Ինքն է որ թուահամարի տակ առած եւ պարզ ցուցակի անցուցած է Հոգեւոր Դուրեան Պատրիարքի ընտրութենէն յետոյ Պատրիարքարանի եւ Ս. Թորոսի մէջ դիպուած երկու հազարի մօտ ձեռագիրները եւ դասաւորած ճիշդ պահարաններու մէջ:

Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի աշխատանքը կը սկսի առաջին օրէն, շէնքի աւարտելէն եւ կահաւորումէն անմիջապէս վերջ: Իր ղեկավարութեամբ եւ աշխատութեամբ հոն փոխադրուած եւ դասաւորուած են Ս. Աթոռոյ Մատենադարաններու հազարաւոր գիրքերը, պարբերականներն ու օրաթերթերը, իսկ Հոգեւոր Թորգոմ Պատրիարքի նոր դասաւորութեան ծանրագոյն բեռը ինք կրած է, եւ յետոյ՝ որդեգրելով Ամերիկեան ցուցակագրութեան տասնորդական դրութիւնը, ցուցակագրած է տասը հազարի չափ օտար լեզուներով գիրքերը:

Իբրեւ Լուսարարապետ, բացի պաշտօնին յատուկ պարտականութիւններէն, զորս կատարած է աւանդապահ հշդութեամբ, առաջին անգամ ըլլալով ցուցակագրած է Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ Գանձատունէն դուրս գտնուած գործածական եւ անգործածելի բազմաթիւ զարդեր, անօթներ, ծածկոցներ եւ սփռոցներ:

Իր քսաներեք տարիներու պաշտօնավարութեան ընթացքին ինչպէս անբաժան մնացած է Վարժարանէն եւ Ընծայարանէն, նոյնպէս եւ Ս. Աթոռոյ Դիւաններէն: Պաշտօնապէս եւ առանց պաշտօնի իր մշտական աշխատակցութիւնը տրամադրած է Անգլիերէն թղթակցութեանց եւ յարաբերութեանց եւ Սուրբ Տեղեաց եւ իրաւանց վերաբերեալ գործոց: Միեւնոյն շրջանին երեք Հոգեւոր Պատրիարքներու բերանը եղած է պետական ամէն կարգի անգլիախօս պաշտօնեաներու եւ հոգեւորականներու հետ իրենց ունեցած տեսակցութեանց ընթացքին եւ կատարած այդ կապակցութեամբ բոլոր գրաւոր աշխատութիւնները:

Այս հաստատ արժանիքներով եւ օգտաշատ անցեալով անձնաւորութեան ներկայութիւնը Պատրիարքական Գահուն վրայ, կը նշանակէ կենսունակ մշտնջենաւորումը դարաւոր այս Հաստատութեան գործին, եւ իր երախտաշատ Նախորդներու արդիւնքին: